

HİCRİ TAKVİM

MÜSLÜMANLARIN TARİHİ GERÇEKLİĞİ VE GELECEK TASAVVURUDUR

Perihan DOĞANTEKİN, 4 Cemaziyelahir 1442

Hicret; İslam tarihinde oldukça önemli bir dönüm noktası, gerek Kur'an gerekse hadis kaynaklarımızda çok defa geçen mühim bir hadisedir. Hicret mukaddes bir göçtür. İslam Medeniyetinin temellerinin atılması hadisesinde çok farklı bir yeri olan büyük bir adım, büyük bir devrimdir. Eğer Hicret'in ruhu anlaşılabilirse; Hz. Ali'nin bu meselede takvimin başlangıcı olarak Hicret'i teklif etmesinin sebebi,¹ Hz. Ömer'in takvim konusundaki hassasiyeti anlaşılabilir ve Müslümanlar, hayatlarında, tarihi gerçekliklerine anlam katan olay ve kurumlar üzerinden bugün eklektik olarak yaşadıkları dini düşünce ve inançlarına daha net bir anlam yükleyebilirler.

Takvim, bir ihtiyacın ürünüdür. Hicretin 17. senesine kadar Müslümanların böyle bir gündemi olmamıştır. 17. yıla gelince Hz. Ömer divan teşkilatını kullanmaya başladığı için devlete ait her şeyi kayıt altına almak adına bir adım atmış, bunları tarihlerine göre kaydetmek istemiş ve bir tarih ihtiyacı hâsıl olmuştur. İstişare heyeti o günkü Arapların kullandığı Sasanilerin ve Romalıların takvimlerinden birisini teklif etmiş ve Hz. Ömer bu tekliflere karşı "Vallahi; Müslümanların işine gayrimüslimlerin takvimini bulaştırmam" demiştir.¹

Hz. Ömer böyle bir tepki gösterince Müslüman topluluklara ait bir takvim gündeme gelmiştir. Bir başlangıç belirlenip yeni bir takvim oluşturulmak istenmiştir. Neyin başlangıç olarak belirleneceği tartışılmış; Hz. Peygamberin doğum günü, vahyin ilk geldiği gün gibi günler teklif edilmiş ve Hz. Ali'nin "İslam hicretle devlet oldu o zaman bizim takvimimizin başlangıcı hicret olmalıdır" sözü üzerine 17 yıl geriye sayılarak İslam takvimi oluşturulmuş ve günden sonra da Müslüman topluluklarda kullanılmaya başlanmıştır.

Hicret dediğimiz vak'a ise Yesrib'in Medine kılınmasıdır, Medine'nin de medeniyetin temeli yapılmasıdır.¹ Bugün bir medeniyetten bahsedeceksek o medeniyetin temelinde Hicret yatar. Hicri takvim meselesine salt tarih olarak bakmak yerine bir medeniyet tasavvurunun bütünlüğü çerçevesinden bakmak gerekir.

¹ Muhammed Emin Yıldırım , "Bir İhya ve İnşa Hareketi Olarak Hicret"
<https://www.siyerinebi.com/tr/muhammed-emin-yildirim/bir-ihya-ve-insa-hareketi-olarak-hicret> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

Takvim bizim bugünümüzü göstermekle birlikte geçmişimizi de var kılar. Geçmişimizle bugünümüz arasında bir bağ kurar. Bu sebeple hicri takvim İslam medeniyetinin sürekliliğini sağlar. Geçmişte bir İslam medeniyeti olduğunu, bugün de hala devam ettiğini bize gösterir. Bugün bizim en büyük sorunlarımızdan birisi İslam düşüncesinde bütünlük ve süreklilik sorunudur. İbrahim Halil Üçer'in İslam Düşüncesini Yorumlamada Bütünlük ve Süreklilik Sorunu² bahsinde bahsettiği gibi biz bir ev idrakinden yoksunuz. Tasavvurumuzu bir ev olarak kabul edecek olursak bu ev yıkılmış bir vaziyette durmaktadır. Bizim evimize dair bir bütünlük fikrimiz olmadığı için; aslında sağlam haldeki bir evde, eve nispetle anlam ifade eden eşyalar bütünü bizim için herhangi bir anlam ifade etmekten uzaktır. Bir evi oluşturan pencereler, kapılar, duvar karoları, askılıklar, lambalar kornişler... Bize bunlar hiçbir şey ifade etmemektedir. Çünkü bir pencerenin, masanın önemi yıkılmış bir enkazda değil yalnızca içerisinde bulunduğu bütün ve sağlam bir eve nispetle idrak edilir.³ Hicri takvim bize evimizi hatırlamakta yardım eden en önemli araçlardan birisidir. Ayrıca bizi evimize ait hissettir, İslam medeniyetine karşı bir aidiyet duygusu kazandırır. Bizim nereye ait olduğumuzu, başlangıcımızı, tarihsel gerçekliğimizi, Asr-ı Saadeti, Kur'an ve Sünneti, İslam kültürünü hatırlatır. Böylece bir ayağımızı tarihsel gerçekliğimize uzatırken bir ayağımızla da pergel misali bir gelecek tasavvuru oluşturabiliriz. Oluşturduğumuz gelecek tasavvuru da bir hayal olmaktan çıkar, çünkü diğer ayağımız tarihsel bir gerçekliğe dayanmaktadır.⁴

Miladi takvim ve hicri takvim apayrı tarihlere işaret eder. Hicri takvimle birlikte tarihin öznesi olan Müslüman topluluklar, miladi takvimle birlikte tarihin nesnesi haline gelmiş,⁵ yaklaşık 1500 yıl dünyaya hüküm süren İslam Medeniyeti tarihin taşralarına itilmiştir. Tarih yeniden şekillenmiştir. Bizler de okullarda bu tarihi işleyip kendi tarihimizi unutursak, dostluklarımızı, düşmanlıklarımızı, düşünce yapımızı bize ait olmayan bir tarihle oluşturmuş oluruz. Hicri Takvim İslam'ın bizatihi tarihin öznesi olduğunu ortaya koyar. Genel olarak Hz. Âdem'den özel olarak da Asr-ı Saadetten bugüne tarihimizi bize anlatır.

² İbrahim Halil Üçer, "İslam Düşüncesini Yorumlamada Bütünlük ve Süreklilik Sorunu". <https://youtu.be/aoeSFUA7DYw> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

³ İbrahim Halil Üçer, "Atlas, kurucu hafızamızı bugünle irtibatlandırıcak" <https://www.gzt.com/cins/ibrahim-halil-ucer-atlas-kurucu-hafizamizi-bugunle-irtibatlandiracak-3431492> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

⁴ Muharrem Balcı, "Yaşayan Sünnet Sürecinde Aliya ve Arkadaşlarında Gelecek Tasavvuru", (<http://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/189.pdf>) (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

⁵ Süleyman Gündüz ile kitap tahlili 5 ve 6, "Doğu Batı arasında İslam" <https://www.youtube.com/watch?v=d7SfkATOb-A&list=PLqHPBc8QxqBAQPugU1r7 uydUZUrkygw8&index=5>

Üzerimize bir ay doğduğunu⁶ ve hala bizi aydınlatmaya devam ettiğini bize hatırlatır. Miladi Takvimin bize işaret ettiği tarih anlayışı ise, kendini aydınlanma ile beraber başlatır. Ortaçağ yoktur, hiç yaşanmamıştır. Çünkü onlar için Ortaçağ karanlıktır. Kopuk kesintili bir tarih anlayışları vardır, bize tamamen farklı bir uygarlığı⁷ anlatır. Bizim olmayan, bize ait olmayan bir uygarlık... Miladi takvimin bize anlattığı uygarlığı araştırdığımızda tarihsel bir gerçekliği olmadığını, efsanelere mitlere dayandığını görürüz. Oysa İslam Medeniyetinin tarihsel bir gerçekliği vardır. Asr-ı Saadet'e, Kur'an ve Sünnete dayanır. Biz bu tarihsel gerçekliğe sahip çıkarsak, bu bize güven verecektir. Tarihsel gerçeklik bize siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal bir yaşanmışlığı, bunların bir masal olmadığını hatırlatır. Biz eğer şu an 1442 yılında değil de 2021 yılında olduğumuz farkında isek belki dünyaya uyum sağlarız, fakat 1442 yılın geçmişi ve yaşadığımız olaylardan, kısaca tarihimizden habersiz isek, yolda yürürken bir caminin levhasında, bir çeşmenin kitabesinde yazan hicri 1100 yılı bizim için, içinde asla yaşamadığımız farklı bir dünyayı temsil eder. Bir masaldan öteye gidemez, soyut kalır. Medeniyetimizin sürekliliğini kaybederiz. Artık bizim için İslam medeniyeti geçmişte olmuş ve bitmiş, bugüne tesiri olmayan, gelecekte de asla olamayacak, Batı'nın Atina demokrasisi ütopyaları gibi bir masaldan ibaret hale gelir.

Parçalanmaya yüz tutmuş medeniyet tasavvurumuzu tekrar oluşturabilmek, süreklilik sorunumuzu aşabilmek, parçaları birleştirip tekrar bütünlüğü sağlayabilmek için özellikle kendi köklerimizle bağlantımızı hissetmek çok mühimdir ve burada takvim de önemli bağlantılardan birisidir. Cicero'nun deyimiyle "Atalarının hayatlarından kopuk ve tarihsel bağlamdan yoksun bir insan hayatı ne değer ifade eder?"⁸ Onun "tarihsel bağlam" dediği olgu bizim "Medeniyet Tasavvuru ve Süreklilik Bilinci" dediğimizin karşılığıdır. Tarihimizin içerisinde kendimizi doğru konumlandırabilmek için Hicri tarihe ihtiyacımız vardır. Neil Postman Teknopoli isimli kitabında, Cicero'nun sözüne bir ekleme yapıyor: "Kendi köklerimizi bilmek sadece dedemizin nereden geldiğini, memleketini bilmek değildir. Düşüncelerimizin nereden geldiği ve neden bu düşüncelere de inandığımızı, ahlaki ve estetik duygularımızın nereden geldiğini bilmektir."⁹

Unutmayalım ki kelime ve kavramlar görünen anlamlarının yanında ontolojik bir boyuta da sahiptir. Bir medeniyetin yaşanmışlıkları, tarihi, kültürü kelimelerine akseder.

⁶ Medine'de Müslümanlar, hicretten dönen peygamberimizi karşılarlarken "Tale'al Bedr-u Aleyna olarak" bilinen şiiri söylemişlerdir.

⁷ Parçalı, eklektik, kopuk tarihi olan yaşanmışlığa medeniyet denemez. Medeniyetlerin evveli ve ahiri vardır, diğer medeniyetlerden mutlaka beslenir.

⁸ Neil Postman, *TEKNOPOLİ 5*. Baskı (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016)

⁹ a.g.e, s.180

Kullandığımız miladi ay isimlerinin orijinali Latince'den gelmiş, Yunan tanrılarının ve Roma imparatorlarının isimlerinden türemiştir. Kısaca miladi takvim bizden bir şeyler taşımaz iken, bizim idrakimizde Muharrem'in yeri ayrı, Şaban'ın Ramazan'ın duası farklı, Şevval'in hassasiyeti ise bambaşkadır. Kendi kelimelerimiz ve kavramlarımız, bizim kültürümüzün genetik kodlarını ifade etmektedir. Bu bakımdan Hicri Takvim kimliğimizi muhafaza etmemizi sağlar.

Yer yer bazı akademisyenlerimiz akademik dilde kendi kelime ve kavramlarımızı oluşturup kullanmakla ilgili hassasiyetlerini dile getirmektedir. Buna ilaveten, aynı hassasiyeti hayatımızın her anını planlarken kullandığımız, hayatımızın bir parçası olmuş takvim konusunda da göstermek gerekir.

Bir diğer husus, bizim İslam'ı anlamak ve yaşamak için de Hicri Takvime ihtiyacımız olduğudur. İbadetlerimizi hicri takvime göre ayarlarız, önemli gün, gece ve ayları ona göre belirleriz. Temel ibadetlerimizden hac ibadetinin ifası, orucun ne zaman başlayacağı ve biteceği, mübarek kandiller ve bayramlarımız, hangi gece veya gündüzlerin diğer gecelerden üstün olduğu veya feyiz ve bereket açısından daha önemli olduğu hep Hicri Takvim esasına göre belirlenmiştir. Kuran-ı Kerim'in mesajları, İslami kavramlar hep ay takvimine göredir. Bu bakımdan hicri takvim kullanmak İslam'ı hayatımızın bütünü haline getirir, somut ve yaşanılabilir kılar. Bunun tam tersi başka bir takvim bizi İslam'dan uzaklaştırır, İslam'ı yaşanamaz kılar. Sonrasında inandığı gibi yaşamayan, yaşadığı gibi inanmayan insanlar oluşmaya başlar, çelişkili bir hal içine gireriz. İslam'ı sadece camilere hapseder, caminin içerisinde, teravihte Ramazan'ı yaşarken dışarı çıktığımızda, zihnimizde bambaşka bir yerde ve zamanda buluruz kendimizi. Bu şekilde İslam dünyasında din hayatın içinden çekilmiş, tıpkı Hristiyanlık gibi, sadece uhrevi bir alana yönlendirilmiş, sadece bu alanla ilgilenen bir anlayış haline dönüştürülmüş olur. İslam hayatın bir bölümünde uygulayabileceğimiz, camilere, hissiyatlara, sinelere sığdırabileceğimiz bir şey değildir. İslam hayatın bütünüdür. Bizim iman-amel bütünlüğü ve dengemizdir.

Müslüman'ca düşünmek ve yaşamak için bizim kendi zamanımıza ve kendi mekânımıza ihtiyacımız vardır. Zaman ve mekân, zihinlerimiz için çok kıymetlidir. Yoksa seküler bir zeminde Müslüman'ca düşünmeye, yaşamaya çalışırken kayıp gideriz. Burada mühim olan dünyaya dair söyleyecek başka sözlerimizin, klasik literatürdeki ifadesiyle kendi teklifimizin de olmasıdır. Söyleyecek başka sözlerimiz de olduğunda

takvimin mahiyeti artar. Sadece takvim değil, bir teklif ve temsil sahibi olmak...^{10,11,12} İslam'ın da bizden istediği budur. İslam hiçbir dönemde durağan kalmamıştır, her an dinamik, her an yeniye kavrayan ve sabitelerimiz olan ilkeler dâhilinde yeniye uyum sağlayan, zamanın ruhu olabilecek ve tüm insanlığa teklif üretebilecek bir konumdadır.

“Onca sorunumuz varken mesele bu mu, bir takvimden ne çıkar?” dememek gerekir. Bir takvimden bir şey çıkmasaydı Hz. Ömer'in böyle bir hassasiyeti olmazdı. Bir takvimden bir şey çıkmasaydı bu topraklarda geçmişten beri kullanılan bu takvimin değiştirilmesine ihtiyaç duyulmazdı. Birileri Hicri Takvimden rahatsız olmazdı. Bu memleketin bir sürü sorunu varken neden bu takvim değiştirildi? Bunların üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Hicret ve hicretle gelen ruh; her ayıyla bambaşka mesajları Müslümanlara hatırlatan, Hz. Ömer'in Müslümanlara bir hediyesi olan Hicri Takvim üzerinden konuşulmalı ki hicretle daha güzel bir bağ kurulmuş olsun. “Yesribleşen” coğrafyalarımız hicret ile yeniden “Medine” kılınsın.

Meselemiz; sadece birilerine muhalefet etme meselesi değildir.

Meselemiz; Osmanlı taklitçiliği değildir.

Mesele; bizim medeniyetimizin kodlarına sahip çıkma meselesidir.

Mesele; Ömerî hassasiyeti kuşanma meselesidir.

Mesele; ayağımızı tarihsel gerçekliğimize basma meselesidir.

Hz. Ömer'in bu hassasiyeti Müslümanların da hassasiyeti olmalı ve Hicri Takvimi oluşturma, kullanma, yayma adına bir seferberlik başlatılmalı. Ayağımızın tarihsel gerçekliğimize basması ve gelecek kuşaklar için bir medeniyet tasavvuru oluşturabilmemiz için tarih atarken önceliğimiz Müslümanların takvimi, hicri takvim olmalı. Bize aylardan hangi ay, günlerden hangi gün diye sorulduğunda Muharrem ile Zilkade ile cevap vermeliyiz. O ayların her birinin bizim dünyamızdan, bize dair mesajları var. Biz halis niyetlerle bir şeyler yapmak istediğimizde Allah'ın bereketi arkamızda olacak, güzel şeyler ortaya çıkacaktır. Takvimimize ve tarihimize öncelikle dilimiz, gönlümüz alışır, biz alışırsak, zamanla tüm Müslümanlar alışacaktır.

¹⁰ İhsan Fazlıoğlu , “*Âmentu'nün Bedelini Ödemek: -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik*”
<http://fazlioglu.blogspot.com/2018/05/ih-san-fazlioglu-amentunun-bedelini-odemek-ne-yapmalı-bedel-bakis-ve-sureklilik-ilem-temmuz-acilis-dersi.html> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

¹¹ Muharrem Balcı , “*Niçin ve Nasıl Buradayız?*”
<http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/240.pdf> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

¹² İbrahim Halil Üçer, “*Bir Teklife Sahip Olmak*”
<https://www.gzt.com/cins/bir-teklif-sahibi-olmak-3516488>